

**UN MOMENT ISTORIC DE ACUM 150 DE ANI: VIZITA
PRINCEPULUI CAROL I LA CONSTANTINOPOL –
OCTOMBRIE 1866**

Sorin CRISTESCU

Abstract: An important moment of the reign of Carol I, prince of Romania, was his visit to Constantinople, in order to obtain the investiture from Sultan Abdul Aziz. The discussion of the young prince with the Prussian chargé d'affaire shows us the great personality of the future king of Romania.

Keywords: diplomatic visit, investiture, sultan, diplomatic mission, Carol I of Romania.

În urmă cu 150 de ani a avut loc un moment decisiv în devenirea modernă a României: instaurarea dinastiei de Hohenzollern pe tronul Principatelor Unite – din 1862 numite România în actele de politică internă – prin proclamarea de către Parlament ca domnitor a principelui Carol I, la 10/22 mai 1866. Evenimentele au fost prezentate cu destule amănunte în opera memorialistică pe care regele Carol I a publicat-o chiar în timpul vieții sale, patru volume, apărute la editura Cotta din Stuttgart, între anii 1894 – 1900, ulterior de mai multe ori traduse¹.

Cercetarea lor oferă o imagine clară a situației din care rezultă rolul decisiv pe care l-a jucat împăratul Napoleon al III-lea în reușita acestui act ce a fost impus ca fapt împlinit aceloră dintre marile puteri ale Europei – Imperiul Otoman, Marea Britanie, Austria, Rusia – ce căutau să împiedice, fiecare din motivele ei proprii, instaurarea unui suveran străin pe tronul de la București,

¹ Pentru acest articol am folosit *Memoriile regelui Carol I de un martor ocular*, ediție Stelian Neagoe, Editura Scripta, București, 1992, vol. I (în continuare: *Memoriile...*).

conștiente că acest demers va fi elementul hotărâtor care, mai devreme sau mai târziu, va duce România la obținerea independenței față de Poarta Otomană.

Ultima etapă a acestui proces plin de peripeții a fost faptul că, grație sprijinului Franței, a trebuit ca liderii otomani să ajungă la un compromis cu cei de la București, în privința formulării unui firman de investitură pentru noul principe, impunându-i-se totuși acestuia din urmă vizita la sultanul de la Constantinopol² pentru a i se remite oficial acest document, demers care trebuia să aibă semnificația unui omagiu vasalic al suveranului României față de sultan. Deși lucrurile au fost considerate *de jure* astfel, toată lumea a înțeles că situația *de facto* nu va mai fi niciodată ca înainte și că tânărul stat de la Gurile Dunării pășise cu dreptul pe drumul obținerii independenței.

Chiar dacă lucrurile sunt bine cunoscute în istoriografia noastră, descoperirea ciornei unui raport diplomatic prusian, scris în limba franceză, în rola 66 de microfilme aduse la Arhivele Naționale din fosta Republică Democrată Germană, despre acest moment al vizitei din octombrie 1866, aruncă o lumină interesantă asupra principelui care avea să fie vreme de 48 de ani suveranul României. Vedem astfel o relatare a primirii strălucite care i s-a făcut principelui Carol I considerat membru al Casei domnitoare din Prusia, Hohenzollern, și mai ales vedem un principe foarte sigur de sine grație faptului că peripețiile prin care trecuse cu bine îi creaseră convingerea fermă că Providența i-a rezervat un rol special în istorie. La fel de interesant este faptul, care vine în contradicție cu *Memoriile...*, că ambasadorul Rusiei, generalul Ignatiev, a refuzat inițial să se prezinte principelui alături de restul corpului diplomatic din Constantinopol. Cel mai surprinzător este faptul relatat de principe diplomatului prusian, că din Rusia veniseră „mari avansuri” legate de o eventuală alianță matrimonială a lui Carol I cu o prințesă rusoaică, așa cum preconizase cancelarul prusian Bismarck în discuția sa din 19 aprilie 1866 cu principele Carol, dar care știm că nu s-a materializat niciodată. Toate la un loc arată semnificația cu totul deosebită a instaurării domniei principelui străin la București, ce conferea un alt statut Principatelor Unite, așa cum îl doriseră membrii marcanți ai divanurilor *ad-hoc* de la 1857, care formulară atunci explicit acest deziderat românesc și pe care marile puteri ale Europei îl ignoraseră și crezuseră că pot trece peste voința elitei noastre politice.

² Abdul Aziz (1830 - 4 iunie 1876) al 32-lea sultan al Imperiului Otoman (25 iunie 1861 - 30 mai 1876); detronat de miniștrii săi, s-a sinucis în închisoare câteva zile mai târziu.

Raportul însărcinatului cu afaceri al Prusiei³ către regele Prusiei⁴, despre vizita principelui Carol I la Constantinopol

„Therapia, 28 octombrie 1866

Nr. 90

Sire

[lipsă în document]

... mai puțin firmanul de învestitură.

După ce și-a luat rămas bun de la Sultan, principele s-a întors la bordul lui «Izeddin» - yachtul care l-a adus aici și care va rămâne la dispoziția sa – însoțit de doi aghiotanți aleși de către Majestatea Sa <Sultanul> pentru a fi în serviciu pe lângă Alteța Sa.

Pe urmă principele s-a dus la Sublima Poartă⁵. Marele Vizir⁶, împreună cu toți miniștrii, au coborât în Curtea Palatului⁷ pentru a primi pe Alteța Sa. Trupele au format spalier pe tot traseul stabilit, iar fanfara militară își făcea auzite acordurile. După prezentarea miniștrilor care a avut loc în Marea Sală de Conferințe a Sublimei Porți, principele s-a întors la Chioșcul Imperial⁸. În aceeași seară sultanul a avut bunăvoința de a-l trimite pe Djemil Pașa pentru a afla vești de la principe și pentru a se informa că nu-i lipsește nimic. În același timp, ministrul a avut din partea sultanului misiunea de a-i oferi prințului o sabie magnifică încrustată cu diamante. Oferind această sabie Alteței Sale, Djemil Pașa

³ Este vorba despre însărcinatul cu afaceri, baronul von Steffens, deoarece ministrul plenipotențiar prusian, contele Brassier de Saint-Simon-Vallade, Joseph Maria Anton von (1798-1872), diplomat prusian de origine franceză, ministru plenipotențiar la Atena (1838-1844), la Stockholm (1845-1854), la Torino (1854-1862), Constantinopol (1862-1869), ambasador la Roma (1869-1872), era în concediu din luna iunie (*Memoriile...*, p. 134).

⁴ Wilhelm I (1897-1888), regent al Prusiei din 1858, rege din 1861, împărat german din 18 ianuarie 1871.

⁵ Denumire a guvernului otoman, respectiv a sediului acestui guvern.

⁶ Mehmed Rușdi Pașa (1811-1882) om politic otoman, de cinci ori mare vizir în perioada anilor 1860-1878. La vremea respectivă era pentru a doua oară mare vizir din 5 iunie 1866.

⁷ Este vorba de așa numita „a doua Curte” a palatului Topkapi, sediul guvernului otoman.

⁸ Clădire construită în 1472, considerată partea cea mai veche a ansamblului arhitectonic Topkapi, reședință a sultanului.

a spus că M.S. voia să atribuie acestui dar o dublă semnificație adăugând sabiei centura pe care o purta chiar M.S. Sultanul.

Suita principelui este formată din 32 de persoane. [*propoziție tăiată*] Mi-am permis să intru în toate aceste detalii ale ceremonialului și să enumăr fiecare notă de curtoazie, mai întâi pentru că țin foarte mult să precizez că onorurile care i-au fost făcute Principelui depășesc cu mult tot ceea ce s-a făcut aici până acum în circumstanțe asemănătoare și apoi pentru că așa mi-a cerut Alteța Sa.

Într-adevăr cu toate că Aali Pașa⁹ mi-a spus că se va ține cont de familia din care provine Alesul Principatelor, nimeni nu se aștepta la o astfel de primire. Principele însuși mi-a exprimat satisfacția sa cu totul deosebită adăugând că acest lucru mai îndulcea puțin din amărăciunea pilulei.

În ziua de 25 octombrie am avut onoarea să fiu primit de către Alteța Sa. I-am prezentat personalul Misiunii Majestății Voastre. Am profitat de această ocazie pentru a-i cere Principelui dacă ar vrea să acorde favoarea unei audiențe pentru o delegație de muntenegrini care se află aici în misiune extraordinară și care mă rugaseră să fiu mesagerul dorinței lor. Principele mi-a răspuns că i-ar plăcea să intre în legătură cu reprezentanții Principelui¹⁰ unei țări limitrofe cu care dorea să întrețină relații de bună vecinătate. În aceeași zi primii dragomani ai misiunilor străine la Constantinopol, cu excepția celui al Rusiei și al Spaniei, s-au prezentat pentru a-l complimenta pe principe. Această atitudine a generalului Ignatiev¹¹ a fost bineînțelese remarcată, dar ea se explică prin nemulțumirea pe care Rusia o resimte față de aranjamentul încheiat și care nu convine de loc intereselor politice pe care cabinetul de la Sankt Petersburg vrea să le impună aici¹².

⁹ Mehmed Emin Aali Pașa (februarie 1815-7 septembrie 1871), diplomat și om politic otoman, de mai multe ori Ministru de Externe, de cinci ori Mare Vizir (prim-ministru). La vremea respectivă, din noiembrie 1861, era Ministru de Externe. A fost principalul arhitect al edictului reformator din 18 februarie 1856.

¹⁰ Nicola I Mirkov Petrovici-Njegos (1841-1918) principe al Muntenegrului (1860-1910) și rege (1910-1918).

¹¹ Ignatiev, Nicolai Pavlovici (1832-1908), diplomat, general și om politic rus, participant la Congresul de Pace de la Paris (1856), ambasador la Constantinopol (1864-1877), reprezentant al Rusiei la Tratatul de Pace de la San Stefano (februarie-martie 1878), Ministru de Interne (1 mai 1881-iunie 1882). Despre viața acestuia, vezi memoriile nepotului său de unchi, Alexei Alexeievici Ignatiev, *50 de ani sub arme*, Editura Militară a Ministerului Forțelor Armate ale R.P.R., București, 1960, vol. I, p. 12-14.

¹² Din *Memoriile...*, p. 135-136, rezultă că în ziua de 14/26 octombrie 1866 ambasadorul rus Ignatiev a discutat cu principele Carol I problemele relațiilor ruso-române.

În ceea ce privește atitudinea Spaniei, nu există vreun motiv politic, este categoric o omisiune din cauza neglijenței [*cuvânt tăiat*] unei scăpări din vedere.

Alaltăieri, 26 octombrie, Principele mi-a făcut onoarea de a mă invita cu el la masă. În afară de mine și abstracție făcând de numeroasa suită a principelui, a mai fost și dl Pinto de Souverne, însărcinatul cu afaceri al Portugaliei.

Înainte și după masă am avut lungi discuții confidențiale *tête-à-tête* cu Alteța Sa, și mă grăbesc să le prezint Majestății Voastre.

Principele a început prin a-mi exprima recunoștința sa pentru serviciile pe care le-am făcut cauzei sale și pentru zelul arătat pentru salvarea intereselor sale. În continuare, pentru a-și preciza clar poziția, Alteța Sa mi-a făcut istoricul alegerii sale, al sosirii sale la București și al tuturor etapelor șederii sale în Principate, până în momentul plecării la Constantinopol. Cu o sinceritate într-adevăr emoționantă, Principele a vorbit despre dificultățile cu care se confruntă în misiunea pe care și-a asumat-o și de care este pe deplin conștient. Dar a mai adăugat: «Am o misiune providențială de îndeplinit și cu ajutorul lui Dumnezeu o voi duce la bun sfârșit.» (J'ai une Mission Providentielle à remplir et avec l'aide du Dieu je la conduirai – à bon fin).

Vorbind despre actul de investitură Principele mi-a zis: «Cu toate că privesc toate acestea ca pe o ceremonie lipsită de conținut, nu pot să vă spun cât de mult m-a costat să iau decizia de a mă duce la Constantinopol. Este cel mai mare sacrificiu pe care l-am putut face țării mele.»

Apoi vorbind despre politică în general, mi-a spus: «Contez pe sprijinul Prusiei și al Franței, nu-mi imaginam dificultățile pe care mi le-au creat Rusia și Austria, dar contez ferm pe sprijinul Prusiei și al Franței.» Apoi revenind la Rusia, Principele a zis: «Trebuie să recunosc că nu înțeleg prea bine atitudinea [*tăieturi în text*] vă spun că generalul Ignatiev s-a repliat, mi l-a trimis seara pe primul secretar al Misiunii <diplomatice a> Rusiei cu ordinul de a-mi transmite că vrea să mă complimenteze din partea ministrului Rusiei, dar că nu trebuie să atribui acestui demers niciun caracter oficial, deoarece generalul nu a primit instrucțiuni de la St. Petersburg. Eu nu înțeleg, a mai adăugat Principele, această atitudine a Curții Ruse, care, pe de altă parte, îmi face mari avansuri.»

Apoi Principele mi-a comunicat confidențial propunerile care i-au fost făcute pentru a intra într-o alianță de familie cu Curtea Imperială <rusă>.

Principele a încheiat însărcinându-mă să prezint Majestății Voastre o dare de seamă precisă și foarte explicită a tot ceea ce mi-a spus Alteța sa și a tot ceea ce am văzut.

Îndeplinindu-mi această datorie rog pe M.V. să binevoiască ... [*urmează un text tăiat, indescifrabil*]

Principele s-a exprimat aproape în același sens față de dl de Souverne, reprezentantul unei Curți despre care M.V. știe că Alteța Sa este legat prin legături de rudenie¹³.

Îndrăznesc să-mi exprim și eu părerea: mă tem că poziția Principelui este înconjurată de multe dificultăți, că misiunea Alteței Sale nu este deloc ușoară, dar că obstacolele nu sunt chiar insurmontabile. Membrii cei mai importanți ai diferitelor partide politice se găsesc reprezentanți în suita Principelui și am avut prilejul să vorbesc cu acești domni. Ei bine! oricare ar fi nuanța politică cărora aparțin, toți sunt unanimi în a recunoaște calitățile deosebite ale Principelui și îi vor oferi concursul lor neprecupețit în opera de regenerare a țării care a fost atât de profund demoralizată de sistemul principelui Cuza.

Pe de altă parte impresia pe care a făcut-o principele aici, la Constantinopol, este cea mai bună și toată lumea este de acord să facă elogiul principelui Carol, al manierelor afabile și pline de demnitate ale A.S. Marele Vizir mi-a zis ieri că Sultanul, vorbind despre Principe i-ar fi spus că «recunoaște în el un membru aparținând unei Familii Suverane».

Toți sunt dispuși să creadă că Principele care este pătruns de datoria sa va reuși în înalta misiune pe care Providența i-a încredințat-o și că într-un viitor mai mult sau mai puțin îndepărtat o rudă a ilustrei Case a Majestății Voastre Regale va întemeia o dinastie pe malul Dunării de Jos.

Principele a fost foarte mulțumit de discuția sa cu Aali Pașa și unul din [*text indescifrabil*] mi-a spus că va urma o încredere reciprocă și bune relațiuni.

Ieri principele a avut o convorbire cu Aali Pacha pentru a reglementa câteva chestiuni de detaliu, a căror aranjare ulterioară fusese rezervată în scrisoarea Marelui Vizir adresată Principelui și în răspunsul A.S. la această scrisoare. Elementele acesteia au fost prezentate Președintelui de Consiliu¹⁴ al M.V. prin raportul meu nr. 88. Era vorba printre altele de dreptul de a bate monedă, de protecția care trebuie acordată acelor supuși ai Imperiului [Ottoman] care s-au stabilit în Principate și de chestiunea [*text indescifrabil*]. Nu există nici cea mai mică îndoială că aceste chestiuni vor găsi o soluție mulțumitoare pentru ambele părți.

După această convorbire Alteța Sa a trecut în revistă trupele imperiale în garnizoană la Constantinopol.

¹³ În sensul că infanta Antonia Maria (1845-1913), fiica reginei Maria a II-a a Portugaliei, era căsătorită din 1862 cu Leopold von Hohenzollern (1835-1905), fratele mai mare al principelui Carol I. Al doilea fiu al lor, Ferdinand (1865-1927) va fi principele moștenitor al României și rege (1914-1927).

¹⁴ Conte Otto von Bismarck (1815-1898), cancelar al Prusiei, ulterior al Germaniei (1862-1890).

Ziua de azi a fost consacrată inspectării... edificiilor publice ale capitalei. Din cele ce mi-a spus Principele, rezultă că Alteța Sa ar avea intenția să plece luni, 29 octombrie, dar s-ar putea foarte ușor ca plecarea să sufere o întârziere de câteva zile. [Alineatele cursive au fost tăiate]

Această revistă a trupelor prezentată din ordinul Sultanului în onoarea Principelui a fost splendidă în pofida timpului urât. Prințul imperial în vârstă de nouă ani¹⁵ a fost în fruntea batalionului său pe care l-a pus să defileze în fața Principelui sub rafalele ploii. Spectacolul militar s-a terminat cu manevre ale artileriei care a executat trageri.

Astăzi Principelui i s-a acordat o a doua audiență, exclusiv personală, la Sultan. Majestatea Sa i-a remis Principelui marele cordon al Ordinului «Osmanie» cu placa bătută cu briliante¹⁶.

Seara a avut loc un mare dineu în onoarea Principelui oferit de către Aali Pașa la care au luat parte toți demnitarii Imperiului.

Sire, sunt al M.V...

Post Scriptum. Therapia 31 octombrie 1866

Ziua de luni, 29 octombrie, a fost consacrată inspectării curiozităților și edificiilor publice ale capitalei.

Ieri a avut loc audiența de bun rămas a Principelui de la M.S. Sultanul. Padișahul s-a arătat foarte binevoitor cu Principele. A întrebat pe Alteța Sa dacă este mulțumită de șederea sa la Constantinopol, apoi M.S. s-a informat despre situația Principatelor. Principele a răspuns că a găsit o mare dezordine în finanțe, o proastă administrație și multă corupție. Sultanul i-a zis: «Predecesorul Vostru v-a lăsat moștenire afacerile statului în aceeași situație ca și Fuad Pașa¹⁷...».

*[Aici se termina documentul]*¹⁸.

Evenimentele relatate în acest document demonstrează foarte clar că deciziile care influențează destinul României se iau în cancelariile marilor puteri europene. Decizia diplomației imperiale franceze a permis crearea statului

¹⁵ Iusuf Izzedin (1857-1916), fiul sultanului Abdul Aziz, a fost din nou principe moștenitor al Imperiului Otoman din 1909 până la moartea sa.

¹⁶ Ordin pe care îl primise la vremea respectivă și principele Alexandru Ioan Cuza.

¹⁷ Mehmed Fuad Pașa (1814-12 februarie 1869, la Nisa) om politic otoman, cu rol de conducere în înăbușirea revoluției de la 1848 din Țara Românească; Ministru de Externe (1858-1860) a înăbușit prin teroare războiul civil din Siria din 1860; mare vizir (22 noiembrie 1861-6 ianuarie 1863 și 3 iunie 1863-5 iunie 1866); din nou ministru de externe (1867-1869).

¹⁸ ANR, Microfilme R.D.G., rola 66, cadrele 689-703.

român, un stat care se va dovedi devotat intereselor politice și economice franceze, uneori chiar împotriva propriilor interese românești – să ne amintim de acțiunile ce urmăreau înlăturarea principelui Carol I în august 1870 – iar decizia lui Bismarck de a accepta trimiterea prințului Carol în România, decizie comunicată acestuia din urmă la 19 aprilie 1866, în discuția despre care am vorbit la început, a permis instaurarea dinastiei străine pe tronul de la București. Primirea și recunoașterea principelui Carol I de către Poarta Otomană la Constantinopol au fost doar o *consecință* a deciziilor pe care le-am menționat mai sus, pentru că liderii otomani erau conștienți că desprinderea completă a României de imperiul Semilunii devenise o chestiune de timp.

Sorin CRISTESCU
Universitatea „Spiru Haret”